

В.В. Осокіна, канд. екон. наук, доц.

Київський національний університет імені Тараса Шевченка

Н.В. Руденко, канд. екон. наук, доц.

Дипломатична академія України при МЗС України

ФОРМУВАННЯ КОНКУРЕНТНОГО СЕРЕДОВИЩА НА РИНКУ ПРАЦІ ЗА УМОВ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ

Розглядається проблема формування конкурентного середовища на ринку праці під впливом найбільш загальних геоекономічних процесів та прагнення України стати повноправним членом Європейського Союзу. Аналізуються чинники, що можуть істотно вплинути на конкурентне середовище, порушити стабільність ринку праці, змінити його функціональні параметри та перспективи.

Ключові слова: ринок праці; конкурентне середовище; PEST-аналіз; чинники конкурентоспроможності.

Постановка проблеми. Посилення глобалізаційних тенденцій розвитку світової економіки, стратегія України щодо набуття членства в Євросоюзі обумовлюють необхідність забезпечення стійких конкурентних переваг вітчизняної економіки у ході конкурентної боротьби. Результативність реалізації конкурентних переваг національного ринку праці у системі міжнародного розподілу праці залежить від ефективності внутрішньої конкурентної політики, співвідношення попиту та пропозиції на ринку праці, якості та конкурентоспроможності робочої сили, розвиненості ринкової інфраструктури. Відповідно, поступово актуалізуються проблеми, пов'язані із забезпеченням ефективності конкурентних процесів, передусім, формування конкурентного середовища на ринку праці.

Аналіз останніх публікацій. Проблемам розвитку конкурентних відносин у сфері праці приділяється значна увага, як з боку провідних зарубіжних, так і вітчизняних науковців. Зокрема, вагомим є внесок таких зарубіжних вчених, як П.Агіон, М.Портер, Г.Стендінг у дослідження специфіки феномену конкуренції, розвиток концепції ринку праці, а також російських – І. Бушмаріна, М. Бухалкова, В. Іноземцевої, Р. Капелюшникова. Серед вітчизняних науковців слід відзначити праці Богині Д.П., Грیشнової О.А., Кравченко І.С., Краснова Ю.М., Лібанової Е.М., Лісогор Л.С., Петрової І.Л., Петюха В.М., Семикіної М.В., Цимбала О.І.

Невирішені частини проблеми. Однак деякі аспекти розвитку конкуренції, пов'язані зі специфікою формування конкурентного середовища на вітчизняному ринку праці під впливом глобалізаційних процесів, дотепер залишаються недостатньо дослідженими.

Метою статті є дослідження чинників формування конкурентного середовища на ринку праці за умов євроінтеграційної стратегії України.

Результати дослідження. На формування конкурентного середовища на ринку праці впливають внутрішні та зовнішні чинники які обумовлюють інтенсивність та ефективність цього процесу. Класифікувати ці чинники доцільно з визначенням їх пріоритетності, що передбачає виділення чинників ендогенного та екзогенного впливу залежно від характеру їх впливу на конкурентне середовище. Зокрема, ендогенні чинники, впливають безпосередньо на конкурентне середовище, тоді як екзогенні чинники, пов'язані із впливом зовнішнього середовища.

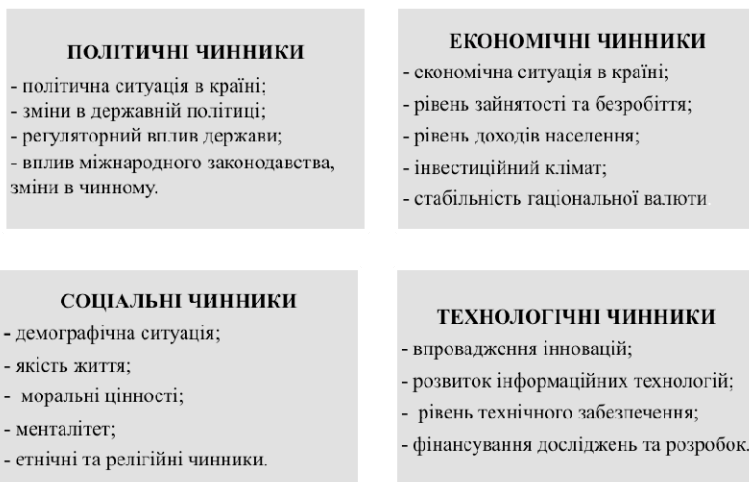

Рис.1. PEST-аналіз чинників впливу на конкурентне середовище на ринку праці
Джерело: розроблено автором

Для класифікації чинників впливу застосуємо PEST-аналіз, як один із інструментів маркетингу для групування факторів макросередовища. PEST-аналіз призначений для визначення політичних (P – political), економічних (E – economic), соціальних (S – social) та технологічних (T – technological) аспектів впливу (рис. 1).

У системі чинників макроекономічного рівня провідне місце займають технологічні чинники розвитку. Рівень технічного забезпечення і технологічного розвитку сфери виробництва та сфери надання послуг виступає економічним підґрунтям для формування вимог до конкурентоспроможності робочої сили, і тому значною мірою визначає характер розвитку конкурентних відносин на ринку праці. Відповідно підвищення техноємності застосовуваних технологій, активізація капіталоутворення та впровадження інновацій, поряд з іншими чинниками, має створити фундамент для

забезпечення стійкого економічного зростання та поліпшення стану загального конкурентного середовища в економіці.

Разом з тим, як первинний мотиваційний чинник конкуренції на ринку праці слід розглядати рівень доходів населення. Він характеризує так звану пасивну конкурентоспроможність робочої сили – поняття, що пов'язане з вимушеністю претендентів конкурувати за вакантні робочі місця. Вимушена конкуренція на ринку праці виникає у випадку необхідності отримання людиною коштів для існування за відсутності чи недостатності інших джерел доходів.

Вагомий вплив на гостроту конкуренції за вакантні робочі місця справляє і відповідність рівнів оплати праці та забезпечення гідних стандартів життя. На підприємствах, які поступово запроваджують європейські системи управлінського менеджменту, орієнтовані на використання сучасних високоефективних методів добору та управління кадрами, пропонується більш високий рівень оплати праці, та, відповідно пред'являються більш високі вимоги до найманих працівників.

Не менш важливим економічним підґрунтям формування конкурентного середовища є регуляторний вплив держави, що здійснюється за різними напрямками, але позначається і на умовах та інтенсивності конкуренції робочої сили, і на її конкурентоспроможності. Йдеться про різні складові державного регулювання: політику зайнятості, соціальну та науково-освітню політику, в рамках яких застосовуються важелі прямого чи опосередкованого впливу на розвиток внутрішнього ринку праці. Щодо заходів державної політики зайнятості необхідно зазначити, що вони можуть як стимулювати ринкову конкуренцію (у разі створення додаткових робочих місць, що вимагають певного освітньо-кваліфікаційного рівня), так і не здійснювати значного впливу на неї (у випадку організації громадських робіт). Проте в цілому достатньо високий рівень зайнятості населення є ознакою того, що посиленої конкурентної боротьби за робочі місця немає, адже значна частина населення працевлаштована. Це є свідченням того, що конкурентне середовище на ринку праці неагресивне, сприятливе для задоволення пропозиції навіть з боку представників таких "конкурентовразливих" категорій робочої сили, як молодь, пенсіонери, люди з особливими потребами.

Значущі наслідки для розвитку конкурентного середовища на ринку праці має реалізація відповідних заходів соціальної політики держави. Адже переважним мотивом пошуків роботи певними категоріями населення (молодь, що навчається, пенсіонери, інваліди) є недостатня величина соціальних трансфертів (стипендій, пенсій). Причому пенсіонери в цьому сенсі характеризуються значно сильнішою мотивацією до вимушеного пошуку роботи на відміну від значної частини молоді, яка перебуває на утриманні батьків, фактично забезпечуючи себе за рахунок одержання так званих приватних трансфертів. [1].

На загострення ситуації на вітчизняному ринку праці очікувано вплинув політичний чинник: політична криза та економічний спад пов'язані з бойовими діями на сході України. Внаслідок цього чинника, за даними порталу hh.ua, конкуренція на ринку праці України менш ніж за рік зросла майже вдвічі. Якщо на початку 2014 року середній hh-індекс – співвідношення кількості резюме до кількості доступних вакансій – складав 2,5, то у лютому 2015 цей показник вже становить 6,6. Тобто, на одне робоче місце претендує понад 6 осіб. Ту саму тенденцію підтверджує і середній термін пошуку роботи – за рік він зріс з трьох до шести місяців. Найвища конкуренція спостерігалася в Києві та області, а також у Рівненській, Запорізькій та Вінницькій областях. Найнижчі показники конкуренції у лютому були в Чернівецькій, Львівській, Волинській і Кіровоградській областях. У Донецькій і Луганській областях рівень конкуренції вже перевищує показник 14 пошукачів на одне місце й далі зростає. Помітно змінився ТОП-5 професійних сфер із найвищою конкуренцією. Значно впала конкуренція серед керівників (з 17 до десяти претендентів на одну вакансію). Уперше за тривалий період часу до ТОП-5 потрапила сфера "виробництво". Раніше ця сфера належала до галузей із найнижчою конкуренцією [2].

Також, можна зазначити, що менше стало вакансій у компаніях, які займаються харчовою промисловістю, і більше – в аграрному секторі. Це пов'язано зі скороченням ринків збуту, наприклад тієї ж молочної продукції, і тим, що аграрний сектор чи не єдиний сектор економіки, який показав деякий приріст у 2014 році. Тим часом експерти наголошують, що навіть у найбільш затребуваних сферах не так просто знайти роботу через високу конкуренцію. Наприклад, серед молодих фахівців це близько 11 осіб на місце, грамотних керівників – до 10 осіб на місце [3].

Водночас, за офіційними даним Державної служби статистики, безробіття в Україні, навпаки, скорочувалось протягом 2014 року. Якщо в лютому 2014р. в країні були офіційно зареєстровані 515,7 тис. безробітних, то вже у жовтні – 402,7 тис. [4]. Можливо, динаміка, яка відображається Держслужбою статистики, пов'язана з тим, що ті компанії, які хотіли скоротити штат, зробили це раніше і далі ситуація послідовно стабілізується. Можливо, скорочені співробітники знаходять роботу, можливо, менш оплачувану і більш низької кваліфікації, щоб якось пережити важкий період.

За словами HR-фахівців, посилює конкуренцію на ринку і те, що роботу активно шукають не тільки люди, які її втратили, а й охочі змінити місце і сферу діяльності. Люди активніше реагують на вакансії роботодавців, розміщують більше варіантів своїх резюме. І причини цієї активності не тільки скорочення кадрів, а й урізання зарплат у більшості компаній. За 2014 рік зарплати у доларовому еквіваленті знизилися на 40-50%. Водночас дуже невеликий відсоток роботодавців проіндексував зарплатні ставки своїм співробітникам, щоб компенсувати обвал гривні. Що ж стосується гривневого еквівалента, то

зарплати в гривні традиційно піднялися на 10-15% в лютому-березні, а потім восени 2014 року, оскільки набрати нових співробітників на ті самі гривневі зарплати, що й рік тому, було досить важко [5].

Разом з тим, держслужба статистики показує, що реальна зарплата в Україні в жовтні 2014-го скоротилася в порівнянні з аналогічним місяцем 2013 року лише на 13,1%. Найбільш значне зниження, спостерігалось в Луганській (на 28,6%), Донецькій (на 17,1%) і Харківській (на 13,9%) областях. Заборгованість із зарплати тільки в Донецькій області склала 944 млн. грн. Це практично половина загального боргу по Україні, який станом на жовтень 2014-го складав 2,2 млрд. грн.. (в середньому 4.930 грн. на кожного зайнятого українця) – на 193% більше, ніж у жовтні 2013 року. Найбільше грошей заборгували працівникам промислових підприємств, транспортної, поштової, наукової і технічної сфери, а також будівельникам, аграріям, медикам і вчителям. Тобто в принципі тим, хто в нашій країні найчастіше отримує білу зарплату, нехай і з низкою застережень. А підрахувати, скільки винні компанії своїм співробітникам в цілому, навряд чи можливо. У тому числі й тому, що останнім часом частка зарплат у конвертах знову істотно зросла. За словами рекрутерів, зарплати в конвертах більше поширені там, де крутяться чималі гроші, – в торгівлі, виробництві, аграрному секторі. А, наприклад, в ІТ-сфері, яку переважно фінансують закордонні компанії, це явище не дуже поширене.

На формування конкурентного середовища на ринку праці в умовах євроінтеграції впливають міграційні процеси, взаємодія з ринками праці інших країн. Водночас, притік іноземної робочої сили на внутрішній ринок посилює інтенсивність конкуренції на ньому, тоді як вплив вітчизняних працівників за кордон знижує її. Вплив висококваліфікованих працівників за кордон суттєво погіршує якість людського капіталу країни внаслідок зміни пропорцій висококваліфікованої та низькокваліфікованої праці в його структурі. Разом з тим, за умов реалізації національних інтересів України, зайнятість на робочих місцях, що потребують високого рівня кваліфікації, забезпечує набуття робочою силою певних навиків та досвіду організації праці, які, при поверненні в Україну, можуть бути реалізовані на практиці. Збільшення кількості працівників, ознайомлених з вимогами до трудової діяльності в європейських країнах, сприятиме поступовому підвищенню рівня конкурентоспроможності національного ринку праці.

Очевидно, непроста ситуація на ринку праці, та й загалом в Україні, змушує все більшу кількість людей шукати роботу за кордоном або принаймні розглядати можливість від'їзду з країни. Збільшується і кількість пропозицій від самих роботодавців з інших країн. За 2014 рік кількість вакансій іноземних роботодавців практично потроїлася. У листопаді, наприклад, пропонувалось 750 вакансій, з них найбільше припадало на Польщу – 223 вакансії [3].

Разом з тим, глобальні перспективи зайнятості також будуть погіршуватися впродовж наступних п'яти років. За даними звіту МОП Світова зайнятість та соціальні перспективи [6] у 2014 році більше 201 млн. осіб були безробітними, у 2015 році очікується збільшення безробіття на 3 млн. осіб і ще на 8 млн. впродовж наступних чотирьох років.

Рівень безробіття серед молоді у три рази вищий і характерний для всіх регіонів, не зважаючи на підвищення загального рівня освіти і це викликає невдоволення в суспільстві. У 2014 році шукали роботу 74 млн. осіб віком 15-24 роки.

Європейська комісія запропонувала Інвестиційну стратегію підвищення зайнятості у Європі [7] – це трирічний інвестиційний план отримання 2,1 млн. нових робочих місць до середини 2018 року у ЄС. За програмою подолати кризу зайнятості і підвищити конкурентоспроможність Європи допоможуть 315 млрд. євро державних і приватних інвестицій.

Євроінтеграція стала об'єктивною закономірністю цивілізаційного розвитку. Як складний, багатоплановий процес вона здійснює вплив на всі сфери людського життя, в тому числі і на конкурентоспроможність ринку праці. Потенційними перевагами впливу євроінтеграції є:

- посилення мобільності робочої сили;
- можливості формування ринкової моделі поведінки;
- посилення творчого характеру праці внаслідок набуття досвіду трудової діяльності за кордоном з метою підвищення загального професійно-кваліфікаційного рівня зайнятості населення;
- підвищення стандартів з оплати праці в результаті більшої відкритості економіки;
- посилення конкурентоспроможності освітніх послуг, що забезпечуватиме підвищення освітнього рівня робочої сили,
- розширення експортного потенціалу за рахунок відкритого доступу на світові ринки, що забезпечуватиме створення нових робочих місць, залучатиме іммігрантів на малопривабливі за умовами оплати та найму робочі місця тощо[8].

Для України європейська інтеграція – це шлях модернізації економіки, подолання технологічної відсталості, залучення іноземних інвестицій і новітніх технологій, створення нових робочих місць, формування конкурентного середовища на ринку праці.

Висновки. Прагнення України стати рівноправним учасником світогосподарських відносин, побудувати сучасні, засновані на принципах свободи та демократії, політичні та соціально-економічні інститути держави, пов'язане з бажанням стати повноправним членом Європейського Союзу як найближчого потужного інтеграційного об'єднання, що успішно розвивається. Проблема формування конкурентоспроможного середовища на ринку праці в умовах реалізації євроінтеграційної стратегії України вимагає подальшого дослідження, так

Теоретичні та прикладні питання економіки. – 2015. – № 1(30)

як передчасним є твердження про повну готовність та безпеку інтеграції країни до європейського ринку праці, що характеризується більш високим рівнем оплати праці та вільним переміщенням робочої сили між країнами-членами ЄС, хоча формування ринку праці, створення основних передумов його ефективного функціонування вже набуло певних ознак завершеності.

Література

1. Лісогор Л.С. Чинники формування конкурентного середовища на ринку праці // Демографія та соціальна економіка: Науково-економічний та суспільно-політичний журнал. – 06/2008. – N2. – С. 104-114.
2. Конкуренція на ринку праці зростає: найважче у пошуках роботи юристам та фінансистам [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.zik.ua **ЕКОНОМІКА**, 12 березня, 2015
3. Аналитика рынка труда: обзор ключевых направлений [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.slideshare.net/fullscreen/ssuserc0cc64/201439017760/4>
4. Держкомстат України [офіційний веб-портал]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>
5. Корреспондент: Ринок праці-2014. Роботу знайти все тяжче[Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://ua.korrespondent.net>
6. World employment and social outlook: Trends 2015 // International Labour Office. – Geneva: ILO, 2015
7. An employment-oriented investment strategy for Europe // International Labour Office, Research Department. – Geneva: ILO, 2015
8. Найдюк А.С. Вплив євроінтеграції на формування регіональних ринків праці України // Вісник Хмельницького національного університету 2013, №5, Т. 1, С.71-74.

References

1. Competition in the labor market is growing: in search of the most difficult of lawyers and financiers [electronic resource]. – Access: www.zik.ua **BUSINESS**, March 12, 2015
2. Lisohor L.S. Determinants of the competitive environment in the labor market // Demography and Social Economics: Scientific, economic and socio-political magazine. – 06/2008. – N2. – P. 104-114.
3. Analytics labor market: overview klyuchevykh sent [electronic resource]. – Access: <http://www.slideshare.net/fullscreen/ssuserc0cc64/201439017760/4>
4. The State Statistics Committee of Ukraine [official web portal]. – Access: <http://www.ukrstat.gov.ua>
5. Reporter: The labor market in 2014. The work is difficult to find [electronic resource]. – Access: <http://ua.korrespondent.net>
6. World employment and social outlook: Trends 2015 // International Labour Office. – Geneva: ILO, 2015
7. An employment-oriented investment strategy for Europe // International Labour Office, Research Department. – Geneva: ILO, 2015
8. Naidiuk AS The impact of European integration on the formation of regional labor markets Ukraine // Bulletin of Khmelnytsky National University in 2013, №5, V. 1, S.71-74

В.В. Осокина, канд. экон. наук, доц.,

КНУ имени Тараса Шевченко

Н.В. Руденко, канд. экон. наук доц.,

Дипломатическая академия Украины при МИД Украины

ФОРМИРОВАНИЕ КОНКУРЕНТНОЙ СРЕДЫ НА РЫНКЕ ТРУДА В УСЛОВИЯХ ЕВРОИНТЕГРАЦИИ

Рассматривается проблема формирования конкурентной среды на рынке труда под влиянием наиболее общих геоэкономических процессов и стремления Украины стать полноправным членом Европейского Союза. Анализируются факторы, которые могут существенно повлиять на конкурентную среду, нарушить стабильность рынка труда, изменить его функциональные параметры и перспективы.

Ключевые слова: рынок труда; конкурентная среда; PEST-анализ; факторы конкурентоспособности.

V. Osokina, Ph.D in Economics, Associate professor,

Kyiv National Taras Shevchenko University

N. Rudenko, Ph.D in Economics, Associate Professor,

Diplomatic Academy of Ukraine, MFA of Ukraine

FORMATION OF COMPETITIVE ENVIRONMENT IN THE LABOUR CONDITIONS OF EUROPEAN INTEGRATION

The problem of a competitive environment in the labor market under the influence of the most common geo-economic processes and Ukraine's aspirations to become a full member of the European Union. The factors that could significantly affect competition, disrupt the stability of the labor market to change its operating parameters and prospects.

Keywords: the labor market; the competitive environment; PEST-analysis; factors of competitiveness.